

En dokumentär historia

Ett reportage i radion fick mig att återvända till Botkyrka. Reportern berättade att hundratusentals ton sprängsten från tunnelbyggen i södra Storstockholm höll på att staplats upp precis intill en medeltidskyrka med spår av helgonkult. Ett unikt arv efter S:t Botvid från 1100-talet hotades av storskalig exploatering.

Kommunalrådet i Botkyrka som basade över byggplanerna sa i radio att nej, historien om det där medeltida helgonet S:t Botvid, som gett namn åt kommunen och som fanns avbildad på kommunloggan, den kunde han inte!

Det fick mig och min livskamrat, filmaren Claes Gabrielson, att tänka att vi kanske kunde göra skillnad. En kort historisk dokumentärfilm om helgonet skulle vara bra om man – helt enkelt genom okunskap – tappat bort själva kärnan i traktens historia. Om inte ens kommunalrådet kunde historien om S:t Botvid, hur många andra var det då som inte heller kunde den?

Vi började filma i den tidiga vårsolen, precis i lövsprickningen då gamla kyrkor, vägar, gravfält och runstenar framträder som tydligast. Innan gräset blivit högt och grönskande bladverk och lövkronor sveper in allt.

Men vi stannade inte vid kyrkan. Helgonlegenden, den medeltida handskrift där Botvids historia berättas, fanns i Dresden, i Tyskland. Och på Riksarkivet hittade vi helgonets musik. I filmen

kunde allt sammanfogas med de bilder av helgonet som fanns i kyrkor och på museer i många olika landskap.

Kulturella minnesstudier

Inom ett spännande forskningsområde som kallas Kulturella minnesstudier undersöker man frågor om minne, glömska, historiebruk och historielöshet. Man studerar hur historia och historiskt vetande förhåller sig till minne och gemenskap. Forskarna har sett att kollektiva, kulturellt bärande minnen inte alls behöver vara självupplevda. De kan uppstå och bäras vidare genom berättande. Men minnena behöver då finnas i någon varaktigt form, kanske tryckta i böcker eller digitalt bevarade och spridda i inspelade ord och bilder.

Kunskapen om historia är en levande materia, i hög grad beroende av sin samtids människor och hur man tänker om och värderar historien, vad man väljer att lyfta fram och aktualisera. Minnet har nämligen en förmåga att förvandlas. Människor minns alltid i nu; det vill säga att minnena blir påverkade av nuets inflytanden och intryck. Det sker ständigt nya betoningar och förflyttningar av minnets tyngdpunkt.

Filmprojektet var ett sätt att påverka och förstärka det kulturella minnet. Att mitt i en pågående storskalig markexploatering lyfta fram helgonlegenden från 1100-talet, och göra berättelsen

FOTO: CLAES GABRIELSON

Bygd och naturskrönikör **MAJA HAGERMAN** är historiker, författare, vetenskapsjournalist och TV-producent.

Hon är bl a medarbetare i Dagens Nyheter och har skrivit uppmärksammade böcker som *Spåren av kungens män*, *Tusenårsresan*, *Det rena landet* och *Käraste Herman* samt producerat ett tiotal historiska dokumentärer för SVT.

Hemsida:
majahagerman.se

"Filmprojektet var ett sätt att påverka och förstärka det kulturella minnet."

Stenmassor på bägge sidor om E4:an. Här vid Botkyrka kyrka från år 1176 planeras ny bebyggelse.

"Det som är omsorgsfullt underbyggt fungerar berörande, drabbande och kraftfullt."

fritt tillgänglig på webben (vill du se filmen, sök på Botvid och miraklerna).

På vetenskaplig grund

Någon ny forskning om S:t Botvid fanns visserligen inte. Men vetenskap kom in i projektet ändå.

Arbetet handlade ju inte om att fabulera och fantisera ihop något, utan om att söka efter kunskap och välja ut lämplig forskning.

Jag blir ständigt påmind om hur arbetsamt det är att gestalta dokumentärt, att berätta livfullt men ändå på basis av fakta, och på allvar försöka leva upp till kraven på korrekthet, med kollar och dubbelkollar. Samtidigt blir jag också påmind om allt som är vunnet med att göra sig detta besvär. Det dokumentära berättandet har ju sin egen inre logik, det är som en poetisk kraftkälla där det som är omsorgsfullt underbyggt fungerar berörande, drabbande och kraftfullt.

Jag fann vetenskapliga studier, såväl äldre standardverk som ny forskning om helgonkult, som passade för ändamålet. Jag sökte i databaser, som Fornsök, Medeltidens bildvärld, ett nationellt runstensregister samt Riksarkivets

databas över medeltida pergamentomslag samt olika typer av expertutlåtanden som kulturmiljöutredningar och arkeologiska undersökningar. Och tog hjälp av musikforskare, experter på medeltida kyrkomusik, för att finna blad av pergament ur gamla mässböcker med musik till Botvids ära.

När man som dokumentarist berättar om historia för att väcka minnen till liv, dra fram nya minnen och låta dem verka i samtiden, finns ett tänkande framåt hela tiden. På varje plats är kulturarvet en stor tillgång. Men vad i det förflutna är särskilt intressant just nu, eller imorgon, att reflektera över? Vad i det förflutna kommer imorgon att beröra oss och ha relevans för oss?

Det är som när man hittar en fin bit kvarts i skogen. Man håller upp den mot solen, ser hur dagsljuset fångas upp i den vita stenens innandöme och studsar ut igen. Stenen har funnits länge. I ett annat väder eller ur en annan synvinkel hade den verkat – stendöd. Men just nu och i det här ljuset blir stenen ett helt nytt och spännande motiv. Där kan en berättelse uppstå. ●